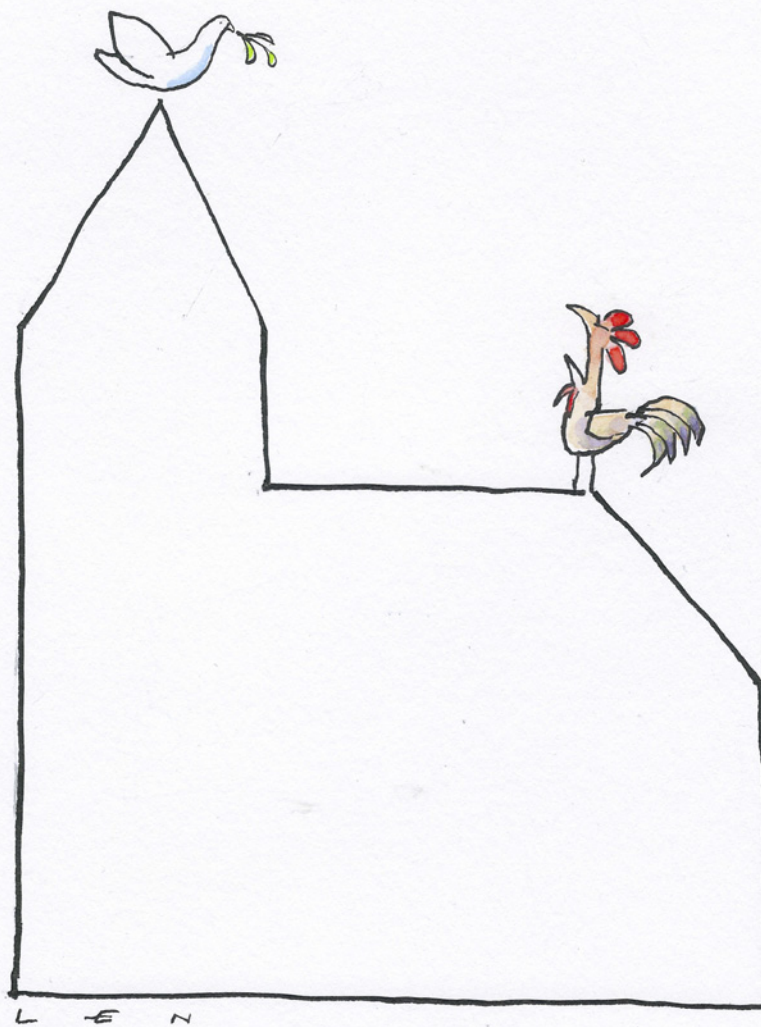

Vredesspiraal

Kwartaalmagazine van de vereniging *Kerk en Vrede*

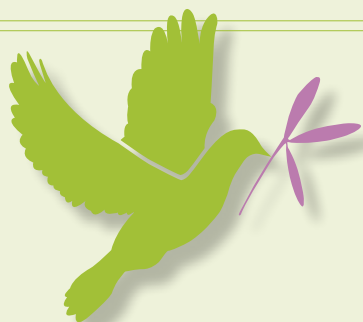

Met onder meer in dit nummer:

- Corona als excuus
voor wapenhandel

- Ruimte geven
aan verschillen

- Morele verwondingen,
beschadigde militairen

In dit nummer

- 3 Mark Akkerman**
Corona als excuus voor wapenhandel
- 4 Yosé Höhne-Sparborth**
Olie het middel, controle het doel
- 6 Axel Wicke**
De verantwoordelijkheid van vrijheid
- 8 Jan Schaake**
Voorbij het oordeel over goed en fout
- 10 Margreet Hogeterp**
Oude wijn, nieuwe zakken: Vredesweek
- 11 Mark Akkerman**
Column: Schaf de politie af!
- 12 Alfons Brüning**
Gewone deugden: lessen uit de Oekraïne
- 14 Margreet Hogeterp**
Ruimte geven aan verschillen

- 16 Jan Schaake**
Visie op veiligheid voor 2040
- 18 Henk Wesseling**
Morele verwondingen, beschadigde militairen
- 20 Vredesnieuws**
- 21 Leen van den Herik**
Ambassadeurs tussen twee werelden
- 22 Margreet Hogeterp**
Talen naar vrede: Trocadéro
- 23 Agenda**
- 24 Coert Poort**
Mensen gevraagd

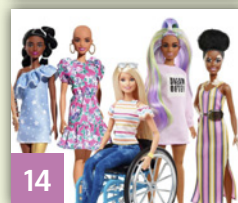
Elk kwartaal het laatste vredesnieuws? Meld u aan als lid of neem een abonnement, zie colofon.

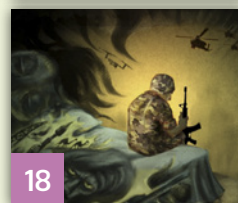
3

6

14

18

Colofon

Vredesspiraal is het kwartaalblad van Kerk en Vrede, de landelijke vereniging van mensen die binnen en buiten de kerken actief zijn voor ontwapening en geweldloosheid. De naam 'Vredesspiraal' is mede in het kader van een 'war on terror', met een (nog steeds) voortgaande geweldsspiraal, als tegenhanger gekozen om de weg de andere kant op te wijzen. Het alom heersende geloof in geweld - ook binnen de kerken nog niet overwonnen - moet weerlegd en ontzenuwd worden.

Redactie

Mark Akkerman, Henk Blom, Héleen Broekema, Rob van Essen, Leen van den Herik, Margreet Hogeterp (hoofdredacteur).

Kerk en Vrede

Kerk en Vrede is een landelijke vereniging van mensen die binnen en buiten de kerken actief zijn voor ontwapening en geweldloosheid.

Abonnement

Als u het werk van Kerk en Vrede onderschrijft en wilt steunen, meld u dan aan als lid of donateur. Leden betalen tenminste € 40,- per jaar, inclusief een abonnement op *Vredesspiraal* en een aantal keren per jaar een ledenbrief.

Een abonnement zonder lidmaatschap kost € 15,- per jaar. Losse nummers € 3,- excl. porto.

Adres

Kerk en Vrede, t.a.v. Vredesspiraal
Postbus 1528, 3500 BM Utrecht
tel. 030-2316666
secretariaat@kerkenvrede.nl
www.kerkenvrede.nl
IBAN: NL15 ASNB 0904 9553 11

Redactie:

hogeterp@gmail.com
facebook.com/kerkenvrede
twitter.com/kerkenvrede

Illustraties

Tenzij anders vermeld:
©Kerk en Vrede
Omslag: Len Munnik

Opmaak Circade, Zwolle
Druk Slimdruk, Leeuwarden

Corona als excuus voor wapenhandel

Mark Akkerman

De coronapandemie heeft op allerlei vlakken verstreckende gevolgen. Ook de militaire en security-industrie blijft hiervan niet gevrijwaard. In tegenstelling tot vele andere economische sectoren slaagt deze industrie erin de crisis aan te grijpen om meer overheids-geld binnen te slepen, vooral op Europees niveau. In Nederland sloeg de wapenindustrie een belangrijke slag met de instelling van het Defensie-materieelbegrotingsfonds.

De twee belangrijkste lobby-organisaties van de Europese wapenindustrie, de Aerospace and Defence Industries Association of Europe (ASD) en de European Organisation for Security (EOS), lieten niet na te benadrukken dat corona een veiligheidsprobleem is en dat de inzet van militaire en securitymiddelen noodzakelijk is om deze en eventuele volgende pandemieën aan te pakken.

Ze schoven de wapenindustrie naar voren als een 'essentiële sector' en drongen aan op meer EU-geld, het versnellen van geplande aankopen en het voorrang geven aan Europese bedrijven, om de Europese onafhankelijkheid op het gebied van defensie en beveiliging te vergroten. De EOS schetste een alarmistisch en xenofob toekomstscenario: "Terwijl Europa met deze onzichtbare vijand vecht, is veerkracht het sleutelwoord. Een gewond Europa is een Unie die het risico loopt zichzelf niet te kunnen beschermen tegen de huidige en

toekomstige bedreigingen voor de veiligheid. De georganiseerde misdaad profiteert nu al van de crisis en terroristische groeperingen beschouwen de epidemie als een kans om een verzwakte tegenstander te treffen. De EU moet haar buitengrenzen beheeren om de ongecontroleerde binnenkomst van door besmettelijke ziekteverwekkers besmette personen te voorkomen en om de Europese burgers tegen terrorisme en misdaad te beschermen." Al vroeg in de coronaperiode zaten CEO's van grote Europese wapenbedrijven als Airbus, Safran en Leonardo virtueel om tafel met de Europese Commissie. Op 25 maart en 1 april bespraken zij met Thierry Breton, Commissaris voor de Interne Markt, waaronder de defensie-industrie, de gevolgen van corona en hoe ze geholpen konden worden. De benoeming van Breton, vorig najaar, was uiterst omstreden omdat hij tot zijn voordracht voor Commissaris zelf CEO was van Atos, een Frans IT-bedrijf dat ook zeer actief is op de militaire markt.

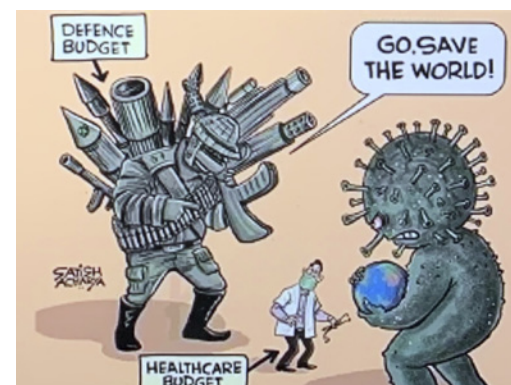
Krachtige steun

De lobbyactiviteiten wierpen al snel vruchten af. De Europese Commissie publiceerde eind mei een voorstel voor een herstelplan voor de EU, met een daaraan gekoppelde bijgestelde meerjarenbegroting voor 2021 tot en met 2027. Een van de kernpunten van het voorstel is het 'zorgen voor krachtige steun voor Europese strategische autonomie en veiligheid.' Er worden miljarden euro's extra voorzien voor het Europese

Defensiefonds, bedoeld voor onderzoek naar en ontwikkeling van nieuwe wapens, en het Interne Veiligheidsfonds, bedoeld voor het versterken van binnenlandse beveiligingsstructuren. Daar moet in totaal ruim 10 miljard euro in de genoemde periode van zeven jaar naartoe gaan. Een ander voor de wapenindustrie belangrijk fonds, het Geïntegreerd Grensbeheerfonds voor het versterken van grensbewaking, krijgt met 12,5 miljard euro ook significant meer geld toebedeeld dan in het laatste pre-corona begrotingsvoorstel.

Meer Nederlandse wapens

De Nederlandse koepelorganisatie van de wapenindustrie, de NIDV (Nederlandse Industrie voor Defensie en Veiligheid) volgde eenzelfde soort strategie als de Europese organisaties: inzetten op hogere overheidsbestedingen, het naar voren halen van orders en het prioriteren van Nederlandse bedrijven. De organisatie stelde zelfs voor personeel van wapenbedrijven aan Defensie beschikbaar te stellen om de inkoopcapaciteit te vergroten en wapenaankopen te vergemakkelijken.

De strategie van het NIDV: inzetten op hogere overheidsbestedingen voor Nederlandse wapens

De industrie kon zich gesteund voelen door een advies aan de regering van de Adviesraad Internationale Vraagstukken (AIV) van eind juni. De AIV herhaalde daarin de oproep te gaan werken aan het verhogen van het defensiebudget, naar de door de NAVO gewenste 2% van het BNP, mede met een beroep op de veronderstelde veiligheidspolitieke gevolgen van de corona-crisis, zoals verslechterde verhoudingen tussen de VS en China en instabiliteit en migratiedruk rond Europa. In een Kamerdebat half april toonden VVD en CDA zich wederom de spreekbuizen van de wapenindustrie. Ze kregen van minister van Defensie Bijleveld vooralsnog nul op het rekest wat betreft het versnellen van aankopen, omdat het niet wenselijk is af te wijken van bestaande

investeringsplanningen. Ze was wel gevoelig voor de oproep meer in Nederland te kopen, en kondigde aan binnen de EU in gesprek te gaan over uitzonderingen op de regel om wapenaankopen Europees aan te besteden. Ook zou Defensie met acht grote wapenbedrijven om tafel gaan om te bespreken hoe de sector gesteund kan worden.

Defensiematerieelbegrotingsfonds

Hoewel niet direct aan corona gelinkt, wist de industrie in april wel een grote slag binnen te halen met het besluit een Defensiematerieelbegrotingsfonds op te richten. Het regeringsvoorstel om dit langetermijfonds voor wapenaankopen in te stellen, dat dateert van september vorig jaar, werd op 20 april op stel en sprong

de Kamer besproken en kort daarna goedgekeurd. De SP en de PvdD stemden tegen, de rest van het parlement omarmde het fonds enthousiast.

Daarmee gaat een lang gekoesterde wens van de wapenindustrie in vervulling: voor een aantal jaren wordt een budget voor ontwikkeling, aankoop en instandhouding van wapens en ICT-middelen vastgelegd.

De redering hierachter is dat het defensie vrijstelt van eventuele komende bezuinigingen, en dat niet uitgegeven geld in één jaar meegenomen mag worden naar volgende jaren, in plaats van dit terug te storten naar Financiën zoals gebruikelijk is. Welk bedrag in het fonds gestort gaat worden, wordt besproken tijdens de behandeling van de Defensiebegroting voor volgend jaar. Voorlopig wordt er gesproken over 20 miljard euro voor vijf jaar.

Petitie als tegenwicht

Tegenwicht bieden aan de intensieve lobby van wapenbedrijven is een hele klus. Terwijl de inbreng van deze industrie met open armen ontvangen wordt door beleidsmakers en defensie, vormen de coronamaatregelen voor antiwapenhandelactivisten een extra belemmering om hun stem te laten horen, vooral omdat in groepen de straat opgaan een tijd nagenoeg onmogelijk was en nog steeds een moeilijke opgave blijft.

Stop Wapenhandel lanceerde na de plotselinge parlementaire goedkeuring van het Defensiematerieelbegrotingsfonds een petitie met het oog op Prinsjesdag en de defensiebegroting voor volgend jaar.

Onder de titel 'Geen geld voor nieuwe wapens' roept deze petitie regering en parlement op geen geld beschikbaar te stellen voor dit fonds.

Petitie: Geen geld voor nieuwe wapens!

Help mee om meer geld voor nieuwe wapens een halt toe te roepen door het ondertekenen van de onderstaande oproep van Stop Wapenhandel en deze te sturen naar Stop Wapenhandel, Anna Spenglerstraat 71, 1054 NH Amsterdam. U vindt de petitie ook online op www.stopwapenhandel.org.

Grote sommen geld voor wapens zijn juist nu, in de onzekere situatie, onverantwoord. Wij roepen regering en politieke partijen op geen voorrang te geven aan de wapenindustrie. Geen geld voor nieuwe wapens in een Defensiematerieelbegrotingsfonds!

Naam:

Adres:

Postcode/plaats:

E-mail:

Olie het middel, controle het doel

*Yosé Höhne-Sparborth,
projectmedewerkster Kerk en Vrede*

In de vorige *Vredesspiraal* stelde Benjamin Baars in zijn uitstekende artikel dat het de Verenigde Staten tijdens de Tweede Wereldoorlog duidelijk werd, dat het monopoliseren van olie van essentieel belang is om een supermacht te zijn. En dat 'de Iraakse dictator Saddam Hoessein van bondgenoot in grote vijand veranderde toen hij zich ging bemoeien met de Koeweitse olievelden'. Hoewel deze analyse correct is, verliep het proces van het neerhalen van Saddam Hoessein – en daarmee het hele Iraakse volk – in werkelijkheid een stuk geraffineerder dan het artikel van Baars doet vermoeden.

Irak was in de jaren zeventig en tachtig een hoogontwikkelde samenleving, de enige moderne staat in de Islamitische wereld. Het land begon een oorlog tegen Iran uit angst voor het fundamentalisme. De VS, Engeland, Frankrijk en Nederland steunden deze oorlog door Saddam vol te stoppen met wapens om die oorlog voor ons te winnen. Maar Saddam had ook plannen om zijn economie te regelen via de euro en dat was bedreigend voor de VS. Er werd daarom een val gezet in de vorm van Koeweit.

Uitgehongerd

Koeweit boorde schuin naar olie, dus uit Iraakse velden. Saddam wilde dat afstraffen. Op 21 juli 1990 polste hij de VS-ambassadrice April Glaspie of dat was toegestaan. Haar reactie luidde: "De VS heeft geen mening over de Arabisch-Arabische conflicten zoals grensgeschillen." Daarmee was de weg vrijgemaakt en tien dagen later marcheerden Iraakse troepen Koeweit binnen. Weer twee dagen later kondigden de VN met resolutie 706 een feitelijk

totaal embargo af, gekoppeld aan de eis dat Irak de troepen zou terugtrekken uit Koeweit. Echter, toen de troepen zich terugtrokken, bleef het embargo tot 2003. Het Iraakse volk werd uitgehongerd.

Joris Luyendijk beschreef in *Het zijn net mensen* hoe de wereld in twee dagen tegen Saddam Hoessein werd opgezet, door een achteraf verzonnen verhaal over baby's die in Koeweit door Iraakse soldaten uit de couveuses zouden zijn gehaald en gedood.

Druk en controle

Tijdens een studieweekend in Berlijn, voorafgaand aan het EFOR-bezoek aan Irak in 2002, vatte Hans von Sponeck, tot 2000 hoogste VN-ambtenaar in Irak die verantwoordelijk was voor het olie-voedselprogramma, de feitelijke motieven van de VS als volgt samen: de VS hadden interesse in de olie vanwege eigen behoefte maar ook vanwege de oliebehoefte van landen als Japan, China, Rusland, EU. Door in Irak de touwtjes in handen te hebben, konden deze landen onder druk gezet worden. Daarbij komt, dat Irak midden in de Arabische wereld ligt, van waaruit die hele regio te controleren is. Door geen andere supermacht naast zich te dulden, konden de VS vanuit Afghanistan en Irak, zowel China als Rusland onder controle houden. Met het spelen van dit spel kregen de VS bovendien meer greep op de VN.

Olie speelt zeker een rol, als middel. Maar de geopolitieke controle is de doorslaggevende drijfveer.

China doet nu zijn best om in Afrika invloed te winnen via ontwikkeling van infrastructuur. Bisschop Mirkis van Kirkuk zegt daarover fijntjes glimlachend: "De Chinezen doen het slimmer dan de VS en Europa dat hebben gedaan."

Olie is een middel tot geopolitieke controle

De verantwoordelijkheid van vrijheid

Dr. Axel Wicke, predikant van de Bethelkapel/Bergkerk te Den Haag

In de eerste Vredesspiraal van dit jaar kon u lezen over de bevrijdingspreek van ds. Krijn Strijd. Vijfenzeventig jaar later blijkt deze preek nog steeds actueel. "Vrijheid is niet alleen een gave. De vrijheid sluit ook een groot stuk verantwoordelijkheid in."

Al 75 jaar lang herdenkt Nederland inmiddels jaarlijks de bevrijding van het Duitse nationaal-socialisme. Lang genoeg, om de vraag wat 'herdenken' nou eigenlijk is of zou moeten zijn als onderwerp voor de 4mei-lezing te kiezen, zoals schrijver Arnon Grunberg dat dit jaar zo magistraal deed.

"Wie het verleden niet herdenkt", zei hij, voortbordurend op een beroemde uitspraak van de filosoof George Santayana, "is niet zozeer gedoemd het te herhalen, als wel is hij gedoemd niet te weten wie hij is. (...) Als we ontkennen dat de ziekten van de vorige eeuw (...) diep in onze cultuur zitten, dan weten we niet wie we zijn. (...) Herdenken is altijd ook een manier om aan te geven wie je níét wenst te zijn, maar wie je toch meent te kunnen worden."

Vrijheid = verantwoordelijkheid

Aan deze woorden moest ik denken nadat ik de Bevrijdingspreek van ds. Krijn Strijd had gelezen. Eigenlijk is dat een beetje gek: immers, die preek die op 4/5 mei 1945 gehouden werd, kon onmogelijk al de bevrijding, oftewel het net afgeworpen nazi-juk, herdenken.

Sterker nog, ds. Strijd wijdt maar acht van zijn 90 alinea's aan het terugkijken of stilstaan bij de bevrijding. Het grootste deel van zijn preek blikt vooruit, want: "Vrijheid is niet alleen een gave. De vrijheid sluit ook een groot stuk verantwoordelijkheid in."

Zijn preek is een grote uiteenzetting van hoe Nederlanders persoonlijk, en Nederland als land en samenleving, deze verantwoordelijkheid vorm zouden moeten geven. "In de komende jaren", zo kondigt hij aan, "zullen wij een antwoord moeten geven op de vraag: zijn wij onze vrijheid waard?"

Profetie en herdenken

Het was indrukwekkend om op zo'n cruciale plek in de Nederlandse geschiedenis een dermate profetische preek tegen te komen! Ik heb van ds. Krijn Strijd geleerd dat profetie en herdenken alles met elkaar te maken hebben. Beide draaien uiteindelijk om de vragen wie wij (wel/niet) zijn en wie wij (wel/niet) zouden moeten worden. Voor het beantwoorden van deze vragen kiest ds. Strijd, net als de opstellers van de Theologische Verklaring van Barmen, een bijbeltekst die ons gelovigen naar de stip aan de horizon, naar Christus onze enige Heer verwijst. Zo kijkt hij vanuit een vogelperspectief en komt hij tot een eerlijk en onopgesmukt perspectief op menselijke natuur en gedrag en op de te nemen weg richting toekomst: 'Eén is uw Meester en gij zijt allen broeders' (Mt 23:8). Vanuit het perspectief van onze Meester kan er geen zwart-wit indeling bestaan van de mensheid in goed en fout. Niet met de blik op de verhouding Nederland/Duitsland en niet wat de vraag betreft hoe Nederlanders zich in de oorlog hebben gedragen. Vanaf het begin van zijn preek maakt ds. Strijd duidelijk: de grens tussen goed en fout loopt dwars door hart en handelen van iedereen heen.

Ongezond nationalisme

Dit perspectief heeft ook 75 jaar later niets aan actualiteit ingeboet, ook al is de kijk en kritiek op de gruwelen van het nationaalsocialisme in Nederland en daarbuiten sinds zijn preek terecht veel scherper geworden.

Diezelfde scherpe blik had ds. Strijd in 1945 al wat 'de fouten in eigen geschiedenis' betreft: "Wat Jan Pieterszoon Coen deed in Indië verschilde niet zoveel van wat de Duitsers deden hier in Holland." Hoe actueel wil je het anno 2020 hebben, wanneer, in de context van een zich emanciperend bewustzijn over de gevolgen van het Nederlandse kolonialisme en slavernijverleden, juist de verering van deze zeevaarder steeds meer ter discussie staat. Met de uitwassen van het Duitse nationalisme nog vers voor ogen kan ds. Strijd, terwijl hij een 'gezond nationaal gevoel' best begrijpt, resoluut voor een 'on gezond nationalisme' waarschuwen.

Dat beredeneert hij opnieuw vanuit zijn christelijke vogelperspectief: "Wij kennen geen aparte god van

Nederland. Die heeft nooit bestaan, die bestaat niet en hij zal er ook nooit komen.”
De daarop logisch volgende stappen schuwt ds. Strijd niet. De afwijzing van ongezond nationalisme wijst ten eerste ook elk Nederlands superioriteitsgevoel de deur: “Wij houden eraan vast dat Holland in Gods ogen even verwerpelijk is als Duitsland. Daarom geloven wij ook niet dat aan de overzijde van de Oostgrens het land der schurken begint.”

En ook al toont hij, zonder de nodige historische afstand, te veel begrip voor het ontstaan van het Derde Rijk, het ontroert mij als nazaat van Duitse nazi's ten diepste dat ds. Strijd maar één maand na de bevrijding van zijn stad zijn medegelovigen kan oproepen “om ervoor op te komen, dat aan Duitsland een nieuwe levenskans wordt geboden”.
Met een uitermate morele helderheid wiekt hij daarbij direct een eventuele tegenwerping kort: “Dit heeft niets te maken met een slappe en weke verbroederingshouding. Maar dit heeft alles te maken met het behouden van ons christelijke karakter. Wanneer wij over ‘de Duitsers’ spreken, zoals zij spreken over ‘de Joden’, dan zijn wij geestelijk gelijkgeschakeld.” Aan het gevaar dat ds. Strijd aankaat is anno 2020 nauwelijks iets veranderd, al komen de groepen, waarin aparte individuele mensen door sommige landgenoten gemakshalve snel worden ingedeeld, tegenwoordig vooral uit islamitische landen. Grunbergs overduidelijke uitspraak: “Als ze het over Marokkanen hebben, dan hebben ze het over mij”, klinkt nog vers in onze oren. Dat “men een mens beoordeelt niet naar wat hij is, maar naar de groep waar hij toevallig toe behoort” (Primo Levi) moet ook in heden en toekomst onbegrijpelijk en onverdraagbaar blijven!

Brede opdracht

Daarnaast verrijst vanuit de afwijzing van ongezond nationalisme, samen met de toen net doorstane jaren van bestiaals militarisme voor ds. Strijd een nog veel bredere opdracht voor Nederland en de Nederlandse kerken: ze moeten zich inzetten voor de Europese, of zelfs wereldwijde, bevrijding van elk oorlogsgeweld en “opkomen voor de vestiging van een internationale orde”, alsmede een internationale rechtsspraak. Het is dit gedeelte waar de profetische waarde van zijn preek het meest duidelijk wordt. Want wat hij hier eist werd in de erop volgende decennia mede door Nederland vormgegeven. Denk aan de EU, de VN, de Universele Verklaring van de Mensenrechten en het International Court of Justice in Den Haag.

Oproep aan kerken

Wat helaas nog uitstaat en waar deze Bevrijdingspreek dus nog steeds zeer actueel blijft, is ds. Strijds hieraan gekoppelde oproep aan de kerken. Deze moeten niet alleen “de misdadige praktijken van het internationale wapenkapitaal” brandmerken, het is vooral nodig dat zij “grondig van instelling veranderen en opkomen voor een rechtvaardige ordening van de maatschappelijke verhoudingen.”

Het is haast schandalig te noemen, dat ds. Strijd met deze dringende oproep ook 75 jaar later nog steeds niet is ingehaald door de werkelijkheid. Daarom, lieve mensen: blijf deze preek herlezen. En beste kerken: leg de oude leus ‘In de wereld, maar niet van de wereld’ nou eindelijk eens bij het grofvuil! Er is en blijft werk aan de winkel!

Krijn Strijd leert dat profetie en herdenken alles met elkaar te maken hebben

Vorbij het oordeel over goed of fout

Jan Schaake, verbonden aan Enschede voor Vrede

Hoewel de Duitse Hans Calmeyer onderdeel uitmaakte van het ambtelijk apparaat van een misdadige bezettingsmacht, koos hij er bewust voor om honderden joden te redden. Sommigen zien hem als redder, anderen als vervolger van joden. Maar wanneer we voorbijgaan aan dergelijke absolute termen, dient Calmeyer vooral als voorbeeld van iemand die, ondanks zijn functie, zoveel mogelijk mens probeerde te blijven.

In het verlengde van de anti-racisme-demonstraties werden we aan het begin van de afgelopen zomer als 'witte Nederlanders', net als andere Westelingen, geconfronteerd met (letterlijk) de beelden die wij van onze geschiedenis hebben gevormd. En bovenal met onze aarzeling om deze zonder meer van hun voetstuk te halen. Want: "Je kunt die geschiedenis toch niet zomaar uitvlakken", "Je moet die gebeurtenissen in hun context zien", en: "Het is allemaal zo compromisloos". Of, om twee omstreden uitspraken van voormalig premier Balkenende aan elkaar te knopen: "Met de kennis van nu, kun je de VOC-mentaliteit van toen niet de maat nemen."

Schindler van Osnabrück

Aan de vooravond van deze confrontatie - en er spoedig door overstemd - klonk een protest van 250 Nederlandse prominenten tegen de vernoeming van een vredescentrum in Osnabrück naar Hans Calmeyer die in zijn geboortestad bekend staat als 'de Schindler van Osnabrück'. Voor wie het gemist heeft: Calmeyer was tijdens de Tweede Wereldoorlog hoofd van de *Entscheidungsstelle*, een kantoor van de Duitse bezetter waar herzieningsverzoeken werden

beoordeeld van mensen die volgens de Duitse rassenwetten tot Jood waren bestempeld. Vooral na het begin van de deportaties werden steeds meer aanvragen ingediend, vergezeld van veelal gefingeerde bewijsstukken, om de registratie als 'voljood' te veranderen in 'niet-jood', 'halfjood' of 'kwartjood'. Dat onderscheid bepaalde of en wanneer de betreffende persoon op transport werd gesteld naar de Duitse vernietigingskampen. Zowel voor- als tegenstander zijn het erover eens dat, hoewel Calmeyer wist dat hij valse documenten en verklaringen kreeg toegestuurd, toch meestal welbewust besliste in het voordeel van de betrokkene. Van de circa 4.200 'gevallen' die hij op z'n bureau kreeg, heeft hij circa 3.000 keer het leven van de betrokkene gered. Circa 1.200 keer beschikte hij negatief en zond hij de betrokkene en gewisse dood tegemoet.

Redder of dader?

Is zo iemand nu een mensenredder of een oorlogsmisdadiger? Hoe weeg je 3.000 door hem gespaarde mensenlevens tegen 1.200 door hem gevelde doodvonnissen? Dat is een vraag die zich naar mijn bescheiden mening veel moeilijker laat beantwoor-

De Duitse ambtenaar Calmeyer redde 3.000 joden

den dan de vraag of Jan Pieterszoon Coen primair een goed bestuurder was of toch vooral een massamoordenaar. De officiële Israëliëse herinneringsorganisatie Yad Vashem erkende Hans Calmeyer zo'n 30 geleden (en zo'n 20 jaar na diens overlijden in zijn geboortestad Osnabrück) als 'Rechtvaardige onder de Volkeren'. Journalist Hans Knoop (bekend van de Zaak Menten) en zijn 250 Nederlandse prominenten daarentegen leggen alle nadruk op de feitelijk door Calmeyer gevelde doodvonnissen en doen een dringend beroep op de stad Osnabrück om het vredescentrum niet naar hem te vernoemen. Overigens blijkt ook de Joodse gemeenschap in Nederland uitermate verdeeld te zijn over deze kwestie. Een aantal Joodse Nederlanders heeft de petitie ondertekend; anderen – zoals oud-CIDI-directeur Ronny Naftaniël – hebben dat in alle openheid niet gedaan. Ook niet-Joodse Nederlanders werden door of namens Hans Knoop aangeschreven en moesten zich plotseling een oordeel vormen over het optreden van Hans Calmeyer. Mogelijk vanuit het nationale na-oorlogse schuld-besef over het grote aantal uit Nederland weggevoerde Joden hebben velen getekend; een aantal ook niet. Ikzelf, die tot mijn verbazing eveneens een uitnodiging tot ondertekening

in mijn mailbox aantrof, verklaar tot de laatste groep te behoren.

Verhalen vertellen

Als Nederlander blijf ik het altijd beschamend vinden dat Duitsers het hele jaar meer dan welkom zijn op de Enschedese markt, behalve op 4 en 5 mei. Dan draaien we hen plotseling de rug weer toe. Dan heerst plotseling het simplistische beeld dat de rijksgrens tussen beide landen bepaalt of je goed of fout was in de oorlog. Natuurlijk was nazi-Duitsland destijds de agressor maar aan beide kanten van de grens maakten mensen de keuze tussen meelopen of verzet plegen, waarbij zowel het meelopen als het plegen van verzet een grote diversiteit van verschijningsvormen kende.

Enschede voor Vrede heeft intensieve contacten met kerken en vredesgroepen aan de andere kant van de grens, tot in Münster en Osnabrück. Naast gezamenlijke vredesactiviteiten komt

daarbij ook de (na-oorlogse) relatie tussen Duitsland en Nederland regelmatig aan de orde. De afgelopen jaren hebben we veelvuldig onze verhalen aan elkaar verteld. Over meelopen en verzet, over dader- en slachtofferschap, over het lijden aan beide kanten van de grens en over de mechanismen, toen en ook nu, waardoor weldenkende mensen zich er kennelijk toch toe laten verleiden het verkeerde te doen en vatbaar zijn voor vormen van racisme en oorlogspropaganda. Verhalen die je niet hoort zolang je in de waan blijft dat een rijksgrens bepaalt of je goed of fout bent geweest.

Mens gebleven

Was Calmeyer voor hen een held? Nee, niet echt. Daarvoor zat hij te diep in het systeem. Was hij een oorlogsmisdadiger? Ook niet. Hij heeft bewust geprobeerd zoveel mogelijk mensenlevens te redden terwijl hij wist dat hij in toenemende mate door de SS in de

gaten werd gehouden. Calmeyer, zo vindt men aan gene zijde van de grens, kan ons echter wel degelijk als voorbeeld dienen. Niet door zijn rol in de ambtelijke ondersteuning van een misdadige bezettingsmacht. Maar door zijn vermogen om, ondanks die positie, ruimte te creëren om zoveel mogelijk het goede te doen. Of, zoals Nedersaksisch CDU-bondsdaglid Matthias Middelberg, gepromoveerd op Calmeyer en schrijver van zijn biografie *Wer bin ich, dass ich über Leben und Tod entscheide?*, in een interview met *Der Spiegel* zei: "Mensen als Hans Calmeyer verdienen het door ons herinnerd te worden. Niet omdat ze 'Übermenschen' waren, maar omdat ze Mens gebleven zijn in een tijd waarin alleen dát al een hele opgave was."

Er zal voor Hans Calmeyer geen standbeeld komen. Ook niet met een erop geschroefd bordje dat er ook een zwarte kant aan zijn optreden zat. Het vredescentrum in Osnabrück wil laten zien dat er tussen held en oorlogsmisdadiger nog heel veel andere keuzes gemaakt kunnen worden in de situatie waarin we nu leven. Dat je ook nog 'goed' kunt doen als de heldenstatus te hoog gegrepen voor je blijkt te zijn.

Absolute termen

Zolang we elkaar alleen maar willen indelen in absolute termen van goed en fout, zullen we nooit tot elkaar kunnen doordringen en stopt elke toenadering of poging tot verzoening. We zullen elkaar iets meer de ruimte moeten geven om ons verhaal te vertellen en over de situatie waarin we verkeerden en de keuzes die daarbinnen konden worden gemaakt. En in die context is het nog altijd mogelijk om over goed en fout te spreken, maar zijn dat geen categorieën die we al op voorhand ongeplakt krijgen.

Nederlandse prominenten spraken zich uit tegen de vernoeming van een vredescentrum in Osnabrück naar Hans Calmeyer

Vredesweek door de jaren heen

Margreet Hogeterp

Dit jaar wordt voor de 53ste keer de jaarlijkse vredesweek gehouden (van 19 t/m 27 september). De eerste Nederlandse Vredesweek in 1967 was een initiatief van het Interkerkelijk Vredesberaad (IKV). Ook *Kerk en Vrede* nam daaraan toen al deel.

Het IKV werd opgericht op 7 november 1966 als een interkerkelijk lichaam dat zich aan vredesvraagstukken wilde wijden. Het initiatief bracht negen lidkerken bijeen en kreeg vooral bekendheid door de Vredesweek die vanaf 1967 jaarlijks in september gehouden wordt.

In die tijd was de oorlog in Vietnam in volle gang en stond de Biafra oorlog op uitbreken. In kerken sloeg de boodschap van actie voor vrede goed aan.

Vijf voor de Vrede

Ook *Kerk en Vrede* nam vanaf het begin actief deel aan de manifestaties van de jaarlijkse vredesweken van het Interkerkelijk Vredesberaad. In samenwerking met *Sjaloom* en de *Wereldfederalisten Beweging Nederland* gaf *Kerk en Vrede* in 1967 een eigen Vredeskrant uit, genaamd *Vijf voor de Vrede*, welke moest dienen als begeleiding van de gelijknamige petitie.

Welvaart, geen kernwapens

Het thema van de eerste Vredesweek luidde 'Geen spreiding van kernwapens, wel spreiding van welvaart'. Redacteur G.A. Zuidberg schrijft hierover in oktober 1967, in het door jezuïeten opgerichte cultureel-maatschappelijke tijdschrift *Streven*: 'Tussen spreiding van kernwapens en spreiding van welvaart bestaat een pikant verband. Al te zeer immers wordt uit het oog verloren, op welke wijze het streven naar verhoging van ontwikkelingshulp en verhoging van het welvaartspeil in de ontwikkelingslanden wordt bedreigd door de mogelijkheid, die nog steeds reëel is, dat landen als India, Pakistan, de VAR, Brazilië, Argentinië, binnen een of twee decennia zouden besluiten tot de produktie van kernwapens over te gaan. Met geringe verbeelding kan men zich voorstellen welke frustratiegevoelens zich zullen kunnen openbaren in de gelden hulpverlenende landen, indien ontwikkelingslanden miljoenen guldens per jaar gaan investeren

in de kernwapenproductie. Daarom zou men – voorzichtig – wel eens kunnen opmerken, dat zij die zich professioneel of anderszins voor de ontwikkelingshulp inzetten, er in het belang van hun werk goed aan zouden doen zich meer in te zetten voor een internationaal non-proliferatie-verdrag. Een belangrijke doelstelling van de gehele ontwikkelingshulp zou in dit verband ook omschreven kunnen worden als: alles doen om de behoefte bij de ontwikkelingslanden weg te nemen een eigen kernmacht op te bouwen. Als we het een schande noemen, dat ontwikkelingslanden als China kernproeven doen, omdat ze het geld maar beter hadden kunnen besteden aan de eigen ontwikkeling, is dit dan geen hypocrisie van de rijke landen die aan kernproeven doen? Het is de hoogste tijd, dat wij, ook als kerken gaan beseffen, dat ontwikkelingshulp geen liefdadigheid meer betekent. Nu zal aan de structuren zelf getimmerd moeten worden.'

Actuele thema's

In de Vredesweek van september 1977 ging de beroemde campagne 'Help de kernwapens de wereld uit, om te beginnen in Nederland' van start. In de jaren 90 waren er thema's die samenhangen met het opkomende nationalisme in Oost-Europa en de oorlog op de Balkan. Vanaf 1997 keren regelmatig thema's terug die te maken hebben met religie en conflict, en die ook de eigen samenleving raken.

Oude wijn, nieuwe zakken

Schaf de politie af

Mark Akkerman

De politiemoord op de zwarte George Floyd in Minneapolis leidde tot een ongekende reeks protesten tegen politiegeweld en racisme in de VS. Op social media verschenen in de maanden daarna honderden video's en ooggetuigenverslagen over hoe de zwaar gemilitariseerde Amerikaanse politie ook hier weer met geweld en racisme op reageerde, opgehitst door president Trump.

Waar ook andere rechtse krachten zich onverkort achter de politie scharden, deden Democraten en andere centristen en pseudolinksen vooral hun best de radicale protesten in te kapselen met voorstellen voor cosmetische veranderingen die voor een 'betere' politie zouden moeten zorgen. Een illusie, want keer op keer blijkt ook dat het geweld en racisme tot in de hoogste regionen in het weefsel van de politie zit ingebakken, en dat er, behalve holle woorden om protest te sussen, geen enkel zelfreinigend vermogen is.

Politie afschaffen?

Dat is ook niet zo vreemd, de politie is immers onderdeel van én een van de belangrijkste steunpilaren van een systeem dat op geweld en racisme is gebouwd. Vanuit progressieve bewegingen klinkt de eis tot het 'defunderen' of afschaffen van de politie. Het is opvallend hoe breed deze oproep gedeeld wordt, juist in een land dat niet om politiek linkse radicaliteit bekend staat. Soms met succes. Zo besloot de gemeenteraad van Minneapolis unaniem de politie in huidige vorm af te schaffen. De eis roept echter ook veel weerstand op, ook uit progressieve kringen. Men vreest dat het wegvallen van de politie zal leiden tot allerlei ongewenste ontwikkelingen, zoals geen bescherming voor slachtoffers van huiselijk geweld of vrij baan voor gewapende criminelen op straat.

Preventieve alternatieven

Logische angsten, maar voorstanders van het afschaffen van de politie wijzen erop dat zij uitgebreide alternatieven presenteren. Alternatieven waarin preventie vooropstaat.

Bijvoorbeeld door betere sociale vangnetten, betere huisvesting en goede zorg voor verwarde mensen, zorg voor elkaar. Of door het aanspreken op elkaars gedrag binnen gemeenschappen, door herstelrecht, bemiddeling, strengere wapenwetten en slachtofferhulp. Dat zijn de middelen waarmee gewerkt wordt aan het ontwikkelen van veilige buurten, waarin mensen zich verantwoordelijk voelen voor elkaar.

Systemisch racisme

Ook in Nederland vonden veel grote Black-Lives-Matter-protesten plaats. Want ook hier is sprake van systemisch racisme. Dat moest zelfs premier Rutte erkennen die zelf ooit voor aanzetten tot rassendiscriminatie werd veroordeeld. En ook hier treedt de politie vaak onnodig gewelddadig op, tot aan het doden van mensen toe, om er daarna zonder problemen mee weg te komen.

Status quo

Het racisme komt tot uiting in uitlatingen, in etnisch profileren, in gericht optreden tegen niet-witte mensen en binnen de organisatie van de politie zelf. En in Nederland ontbreekt eveneens het zelfreinigend vermogen: incidenten worden ontkend, toegedekt of goedgepraat en de enkele klokkenluiders die aan de bel trekken worden stelselmatig zelf als probleem behandeld. De grootste fout zit in de kern van de politie als bewaker van de maatschappelijke status quo en daarmee van de heersende macht.

Een nieuwe, nagenoeg Kamerbreed gesteunde, wet zal de politie zelfs nog minder aansprakelijk maken voor geweldsuitoefening. Iedere politiemedewerker draagt bij aan het in stand houden van een gewelddadig, onderdrukkend en racistisch systeem. Afschaffen is de enige oplossing.

Gewone deugden: lessen uit de Oekraïne

Alfons Brüning, bekleedt sinds februari 2012 de bijzondere leerstoel Orthodoxie en Vredesopbouw in Europa aan VU (Amsterdam) en PThU (Amsterdam/Groningen)

Welke aandacht krijgt het vredesvraagstuk in theologische opleidingen, de predikantsopleidingen en de HBO-opleidingen voor pastoraal werk? Alfons Brüning is ondermeer gespecialiseerd in de religieuze geschiedenis van Oost-Europa en sinds de jaren 90, door onderzoek en persoonlijke contacten, nauw verbonden met Oekraïne. Op 24 januari 2013 sprak hij zijn oratie 'Andere mensenrechten? De waardigheid van de mens in het perspectief van de Oosters-christelijke theologie' uit.

In zijn boek *The Ordinary Virtues – Moral Order in a Divided World* (2017) beschrijft de Canadese schrijver Michael Ignatieff acht verschillende conflictzones, verdeeld over drie continenten. Van een wijk in New York tot hele landen zoals Zuid Afrika of Bosnië-Herzegovina. De vraag is: hoe gaan mensen om met een verleden van spanning en geweld dat ook het heden nog dreigt te bepalen?

Mensen streven er doorgaans naar om naast elkaar of zelfs met elkaar te kunnen leven, om escalaties te voorkomen en om kleine vrije ruimtes te scheppen voor hun leven, zaken, gezin en opgroeiende kinderen. Ze volgen geen feestelijke agenda. De 'gewone deugden' zijn nergens spectaculair. De flaptekst van het boek zegt het kort: 'Ignatieff ontdekte dat, terwijl de taal van de mensenrechten gesproken wordt door staten en liberale elites, de morele taal die bij de meeste mensen resoneert die is van alledaagse deugden: verdraag-

zaamheid, vergevingsgezindheid, vertrouwen en veerkracht.'

Het conflict in Oekraïne

Hoewel Oekraïne in dit boek niet wordt besproken, lijkt de afstand tussen de fragiele vrede in Sarajevo of Kaapstad en het 'frozen conflict' in Oekraïne niet erg groot. Overal loeren de spoken van strijd, twist, geschil en zelfs van geweld van een nog niet overwonnen verleden. In Oekraïne is het bovendien allemaal tegenwoordige tijd. Sinds de Russische annexatie van de Krim, en de oprichting van separatistische republieken met Russische ondersteuning rondom de industriesteden Donetsk en Luhansk, is de oorlog aanwezig – weliswaar op kleine schaal, maar met nog steeds bijna dagelijks slachtoffers.

De strijd kreeg in Westerse media een erg versimpelde omschrijving: Oost tegen West, dus Europa tegen Rusland, vrijheid en democratie tegen post-Sovjetisch autoritarisme, Oekraïens tegen Russisch. In werkelijkheid was het

nooit zo simpel. Het land was altijd al een samenstelsel van regio's met een heel uiteenlopend verleden. Oekraïeners zelf vergelijken hun land eerder met Zwitserland. Of met Joegoslavië. Ook in Oekraïne werden hooggeplaatste partijleden na 1991 corrupte politici en rijke oligarchen en bleken oude tegenstellingen makkelijk in staat om de brandstof te leveren voor ideologische mobilisering.

De rol van religie

Dat gold ook voor religie. In Oekraïne mengt nationalisme zich vaak met geloof, en gaat ideologie een gevaarlijke symbiose aan met religie. 'Politieke Orthodoxie' noemt men dat dan, meestal als een scheldwoord voor de tegenstander, terwijl de eigen aanhangers uiteraard alleen met het stichten van vrede en devotie bezig zijn, niet met politiek geschil. Gek genoeg zegt elke partij dat van zichzelf, met de nodige bijbelcitataten erbij. En overal moeten de eigen waarden worden verdedigd tegen kwaadaardige vijanden.

Na 1991 leek het eerst een tijd lang goed te gaan. Er ontstond ook tussen aanhangers van verschillende kerken en religies geleidelijk een cultuur van informele ontmoetingen, gedachtewisseling, elkaar persoonlijk kennen en zelfs wederzijdse waardering. Het was een weerspiegeling van de algemene tendens tot pragmatisme en waardering van persoonlijke contacten die ook het openbare leven in post-Sovjetisch Oekraïne

De Oranjerevolutie van 2004/2005 sloeg om van een triomf in een teleurstelling

beheerste. Zakendoen kan in principe met iedereen; voor een arts maakt de taal en het wereldbeeld van zijn patiënt niet uit. Als de priester in de kerk om de hoek een aardige vent is, maakt het geen verschil, bij welke groep of religie hij hoort.

Teleurstelling

De culturele, en vooral economische vooruitgang liet echter hoe langer hoe meer te wensen over; corruptie bleef in het systeem aanwezig als een kanker. De Oranjerevolutie van 2004/2005 sloeg om van een triomf in een teleurstelling. Toen in 2010 Victor Janoekovitsj, een handlanger van Oosters-Oekraïense oligarchen, president werd, kwam er ook in de politiek een nieuwe stijl die gepaard ging met bedreiging van andersgezinden, verder toenemende corruptie en nauwere samenwerking met Rusland. Steun door religie liet niet lang op zich wachten. Groepen van de orthodoxe kerk van het Moskouse patriarchaat vertoonden zich als aanhangers van de 'Russische wereld' en gaven in het openbaar hun zegen voor de nieuwe koers. Als reactie hierop ontstond uiteindelijk de zogenaamde 'revolutie van waardigheid' op de Maidan, sinds november 2013 de centrale verzamelpaats in het centrum van Kiev. Toen het in februari 2014 met schietpartijen en meer dan honderd doden uit de hand liep, waren de vreedzame beto-

gers, verzoeningsgezinden en voorstanders van een 'nieuw wij' al verdwenen. De rol van de kerken bleef dubbelzinnig. Op het plein stonden priesters van verschillende religies naast elkaar. Orthodoxen, Grieks-Katholieken, Rooms-Katholieken en Protestanten spraken de betogers troostend toe. Maar elders in het land waren kloosters een operatiebasis voor gewapende strijders. Mediabijdragen hadden vaak een apocalyptische ondertoon.

Scheuringen

Ruim zes jaren later bestaan het oude pragmatisme en de oude tolerantie nog steeds, maar ze hebben het moeilijker dan ooit. De oorlog is vooral terug te zien in scheuringen. Het eerste slachtoffer van een oorlog, zo wordt gezegd, is de waarheid. De waarheid was enkele jaren geleden inclusief: een beetje van alles, leven en laten leven, wij en de anderen, die ook best aardige mensen zijn. Het is deze vorm van waarheid, de dragende consensus van een samenleving, die na de Russische aanvallen snel in rook opging. De scheuringen lopen niet alleen door de talkshows, maar verdelen families, vrienden, collega's. Het is smartelijk en velen worden er ziek van. En het is een verleiding. Velen van diegenen die de strijd aangaan tegen hersenspoeling, propaganda en mobilisering worden langzaam maar zeker zelf haatzaaiers.

Weigeren

De gewone deugden hebben dan veel weg van een weigering. De 'held' met deze deugden weigert namelijk gewoon om mee te doen aan het verketteren van anderen die niet precies dezelfde melodie zingen als mensen uit zijn eigen kamp. Het zijn dan bijvoorbeeld priesters die slachtoffers van alle kanten in hun gebeden opnemen. Ze betalen hier vaak een prijs voor in een tijd van heldendom waar zij uitgescholden worden als verraders of gewoon lafaards. Ze blijven onder de radar. Naast de hooggestemde verhalen van vrede, vrijheid, mensenrechten, is er nauwelijks een theorie of een politiek die hun de waardigheid teruggeeft. Ook geen theologie. De diepere zin van de Bergrede is juist op dit punt nog steeds een uitdaging: de twee laatste van de zaligsprekingen hebben het over de vrede-stichters die de eretitel 'kinderen van God' toegekend krijgen en over hen die vanwege de gerechtigheid vervolgd worden. Wij zijn het inmiddels gewend om te horen dat vrede zonder gerechtigheid geen bestaan heeft en dus het een met het ander is verweven. Maar dat maakt de rol van stichters van de vrede ambivalent. Niet alleen in Oekraïne trouwens.

Lees hier de oratietekst van Brüning (pdf): www.godgeleerdheid.vu.nl/nl/Images/Oratietekst-Alfons-Bruening-Andere_Mensenrechten_tcm238-322252.pdf

Ruimte geven aan verschillen

Margreet Hogeterp

De vredesweek 2020 heeft als thema 'Vrede verbindt verschil'. Dat klinkt vlot en goed en bovendien hoogst actueel. Maar wat betekent het eigenlijk? Over welke vrede hebben we het en wat is er voor nodig om verschillen te verbinden?

Vrede wordt vaak gedefinieerd als de afwezigheid van oorlog. Binnen de vredesbeweging verstaan we echter iets anders onder vrede. Vrede wordt dan onder andere gezien als continu proces van contact en dialoog. Dit soort vrede is inderdaad in staat om verschillen te verbinden. Niet door deze weg te poetsen en te bagatelliseren maar integendeel, door ze te waarderen en er gebruik van te maken.

Diversiteit, een gegeven

Versillen tussen mensen, zichtbaar of onzichtbaar, zijn een gegeven. Diversiteit is er altijd geweest. Toch hebben er de afgelopen decennia ook duidelijk veranderingen plaatsgevonden. Zo is het aantal mensen met een niet-westerse achtergrond de afgelopen 25 jaar aanzienlijk toegenomen. Van de 17 miljoen inwoners in Nederland heeft nu ongeveer 2,1 miljoen mensen een niet-westerse achtergrond. Dat was twintig jaar geleden wel anders. Toen hadden 1 miljoen inwoners een niet-westerse achtergrond. Hoewel niemand om verschillen heen kan en je daarom zou denken dat diversiteit de gewoonste zaak van de wereld is, laat de praktijk iets anders zien. Diversiteit lijkt vast te lopen in het groepsdenken (wij-en-zij) in

plaats van dat het individu met zijn of haar authentieke verschillen de centrale plek en rol inneemt in de maatschappij en in organisaties.

Discriminatie en diversiteit

Saniye Çelik, lector diversiteit aan de Hogeschool Leiden, stelt

En natuurlijk,
personen zijn complexer
dan slechts een arbitrair
kenmerk zoals hun
huidskleur.
Ware het niet dat de
persoon zelf daar waarde
aan kan hechten.

dat het omarmen van diversiteit en de bestrijding van discriminatie vaak in één adem genoemd worden, alsof ze hetzelfde zijn. Volgens haar is dat niet zo en zijn het eerder tegenpolen van elkaar. De enige overeenkomst is dat beide de verschillen benadrukken.

Bij diversiteit valt het verschil vaak positief uit, zo zegt Çelik, en bij discriminatie negatief. Bij diversiteit staat het individu centraal en bij het tegengaan van discriminatie, de groep. Waar diversiteit de boventoon voert en ruimte geeft aan individuele verschillen, zullen mensen minder discriminatie ervaren. Want dan is de kans groot dat het individu zich thuis voelt, beter excelleert en zijn of haar uniek-zijn beter tot zijn recht kan laten komen in de samenleving. Daarmee is diversiteit vooral een graadmeter voor sociale uitsluiting.

Van groep naar individu

Volgens Çelik zou een mensgerichte benadering een opening

Versillen tussen individuen verdienen meer aandacht dan ze nu krijgen

kunnen bieden naar meer diversiteit. Daarvoor is een kanteling nodig in het denken over diversiteit van groep naar individu. Met andere woorden: verschillen tussen individuen verdienen meer aandacht dan ze nu krijgen.

Want niet zelden richten aanhangers van diversiteit hun enthousiasme niet op het onderkennen van verschillen, maar juist op het benadrukken dat verschillen minder gewicht moeten krijgen. Uiteraard zien ze dat er verschillen zijn, maar in plaats van deze verschillen in acht te nemen en te begrijpen hoe ze in het voordeel dan wel nadeel werken van individuen, zijn ze van mening dat het beter is om hier niet te

veel aandacht aan te besteden. Er wordt dan gezegd: "Welke kleur, geaardheid, sekse of religie je hebt doet er niet toe, ik zie jou!" En natuurlijk, personen zijn complexer dan slechts een arbitrair kenmerk zoals hun huidskleur. Ware het niet dat de persoon zelf daar waarde aan kan hechten. Sommigen zijn juist heel trots op hun zwarte huidskleur en wat het betekent om zwart te zijn.

Verschillenblindheid

Het argument dat vaak wordt aangehaald door mensen die verschillen niet willen zien, is dat deze zijn geconstrueerd. Echter, naast het feit dat zaken als kleur en sekse iets tastbaars en reëls

zijn, zijn de constructies en associaties bij verschillen en de impact daarvan ook reëel. Neem bijvoorbeeld het label wit: dat wordt nog steeds, al dan niet terecht, geassocieerd met macht, schoonheid en welvaart. En dat beïnvloedt de levensloop van een individu. Verschillenblindheid negeert dit aspect van iemands persoonlijke ervaring. Hoe goed bedoeld het ook is, het blijft nodig om verschillen te erkennen. Zeker in een context waarin een bepaalde meerderheid de normen bepaalt waaraan anderen zich dienen te houden, is waakzaamheid geboden om ervoor te zorgen dat behandeling op basis van het gelijkheidsbeginsel overeind blijft.

Verschillen
ze

Tips voor een verbindende dialoog

1. Probeer elkaar niet te veranderen

Iedereen mag er zijn en mag een eigen mening hebben. Het kan juist heel mooi en logisch zijn dat jullie ergens anders over denken, elk persoon ervaart het leven namelijk op een andere manier en maakt andere dingen mee. Probeer daarom te begrijpen wáárom de ander zegt wat hij of zij zegt, in plaats van de ander te overtuigen van jouw gelijk. Laat je verrassen, laat iemand anders het tegendeel bewijzen van wat jij zegt.

2. Toon interesse

Luisteren naar de ander is belangrijk, maar het is ook heel belangrijk om dat echt te laten zien. Door een open houding aan te nemen (rechttop staan of zitten met je armen langs je lijf), mee te knikken en een ander uit te laten spreken geef je de ander het gevoel dat je oprecht geïnteresseerd bent in wat iemand te zeggen heeft. Check of je de ander goed begrepen hebt en vraag door als dat niet het geval is of als je nog meer wilt weten.

3. Spreek vanuit jezelf

Wanneer jij aan het woord bent, is het belangrijk duidelijk te maken dat jij bepaalde dingen vindt vanwege jouw persoonlijke ervaringen. Probeer goed uit te leggen dat jouw mening zo verschilt van de ander omdat jullie levens simpelweg erg verschillen – en dat niemand daar iets aan kan doen. Blijf vooral rustig en schiet niet in de verdediging.

4. Ontspan!

Wanneer de emoties juist hoog oplopen bij de ander en het gesprek niet meer op een redelijke manier voort te zetten is, zet dan even een stapje terug: heb het even over wat anders of neem allebei een break. Soms doet een gesprek meer met iemand dan het misschien lijkt en realiseert hij of zij zich pas achteraf wat jij eigenlijk bedoelde. Tijd werkt helend en daarom kan je het er misschien beter op een later moment samen weer rustig over hebben.

Visie op veiligheid voor 2040

Jan Schaake, verbonden aan de Werkgroep Inclusieve Veiligheid

Hoewel de coronacrisis ertoe heeft geleid dat tal van sociale en maatschappelijke vraagstukken (opnieuw) ter discussie zijn komen te staan, is er vooralsnog nog niet veel aandacht voor hernieuwd denken over oorlog, veiligheid en vrede. Het project 'Sicherheit Neu Denken', dat gericht is op een toekomstig niet-militair veiligheidsbeleid, voorziet dan ook in een dringende behoefte.

Toen tijdens de *Initiativtag* 'Sicherheit Neu Denken', die afgelopen december in Frankfurt plaatsvond, aan projectleider Ralf Becker, werd gevraagd hoe groot de kans was dat het mede door hem opgestelde scenario voor een civiel veiligheidsbeleid in 2040 werkelijkheid zou worden, antwoordde hij in alle eerlijkheid dat die kans niet al te groot was. Politiek en maatschappij zijn nu eenmaal niet snel geneigd tot radicale veranderingen, tenzij zich een grote crisis voordoet. Crises en conflicten vormen veelal de motor tot verandering. Om een dergelijke crisis aan te wenden ten goede, zo benadrukte Ralf Becker, is het wel noodzaak om al een realistisch scenario

klaar te hebben liggen. Als je tijdens de crisis nog moet nadenken hoe het anders zou moeten, loop je het risico het momentum te missen.

Pleidooi voor verandering

Precies drie maanden later, op 13 maart 2020, werden in navolging van diverse buurlanden ook in Nederland vergaande maatregelen afgekondigd om het coronavirus te bestrijden. De wereld geraakte in een crisis van ongekende omvang en ook nu (op het moment van schrijven) de diverse maatregelen versoepeld zijn is duidelijk dat de crisis nog niet voorbij is. Een aantal maatregelen om besmetting te voorkomen zal gehandhaafd blijven en de eco-

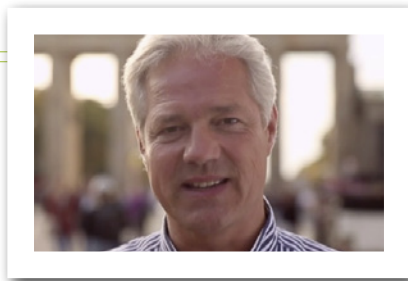
nomische gevolgen zullen – vooral in de zuidelijke landen! – pas na de zomer zichtbaar worden. In lijn van de verschillende overheidsmaatregelen (het welbekende 'gesprek met de samenleving' over de diverse maatregelen, de inkomensondersteuning van zzp'ers en anderen die door de crisis werden geraakt) konden we hernieuwde pleidooien horen over verdere democratisering en een basisinkomen terwijl anderen de crisis aangrepen om reeds eerdere pleidooien voor het voetlicht te brengen om onze omgang met dieren en die met de aarde in het algemeen radicaal te veranderen. Waar de politiek de economie altijd boven de ecologie stelde, maakte de regering het economisch belang nu eindelijk een keer ondergeschikt aan de volksgezondheid.

Aangewakkerde vijandschap

In al die pleidooien voor lessen die uit deze crisis getrokken moeten worden, ontbreken vooralsnog die over oorlog en vrede. Aan het pleidooi van de secretaris-generaal van de Verenigde Naties, António Guterres, om tot een wereldwijd staakt-het-vuren te komen en alle energie te richten op de bestrijding van (de gevolgen van) het coronavirus in plaats van van elkaar, is bitter weinig gehoor gegeven. Integendeel: de pandemie werd door de Amerikaanse president Trump aangegrepen om de vijandschap met China verder aan te wakkeren. Waarschuwingen van diverse internationale organisaties en NGO's dat met name de economische gevolgen van de coronacrisis in Afrika en Azië kunnen leiden tot hernieuwde geweldda-

Praktische info

- De verkorte Nederlandse versie van het scenario 'Sicherheit Neu Denken' is te vinden op de website www.samenveilig.earth.
- Wilt u bij de presentatie van de vertaling van 'Sicherheit Neu denken' aanwezig zijn? Dan kunt u zich aanmelden via info@sameneveilig.earth. De bijeenkomst wordt gehouden op 18 september in de Johanneskerk te Amersfoort. Nadere informatie over tijd en programma volgt nog.
- Later volgt ook nadere informatie over een internationale conferentie over ditzelfde project, in het voorjaar van 2022, waarschijnlijk in Bremen, te organiseren door *Stiftung Die Schwelle* en Ralf Becker, met medewerking van de Werkgroep Inclusieve Veiligheid en zo mogelijk *Kerk en Vrede*. Het is de bedoeling dat deze conferentie mede gesubsidieerd wordt door de EU, in het kader van 'Europe for citizens'.

Ralph Becker

dige conflicten en vluchtelingenstromen leidden in het Nederlandse kabinet tot grote verdeeldheid of het budget voor ontwikkelingssamenwerking op z'n minst op peil moest blijven om die internationale gevolgen te bestrijden of moest meedelen in de economische krimp.

Vijf zuilen

Tegen deze achtergrond lijkt de tijd meer dan rijp voor het scenario naar een civiel veiligheidsbeleid dat centraal stond op de bovengenoemde *Initiativtag* en waarvan de achtergronden zijn beschreven in *Vredesspiraal* van maart 2020. Het scenario bestaat namelijk uit vijf zuilen die elk hun eigen relevantie hebben ten opzichte van het voorgaande: (1) Rechtvaardige buitenlandse betrekkingen waarbij het vooral gaat om een wereldwijde solidariteit waarop rechtvaardige en duurzame economische relaties tussen de verschillende werelddelen zijn gebaseerd. (2) Duurzame ontwikkeling van de EU-nabuurlanden waarin de EU niet steeds hogere muren optrekt om zich tegen vermeende bedreigingen vanuit Afrika, het Midden-Oosten en Rusland te verdedigen maar bruggen slaat van economische samenwerking. (3) Een veiligheidsarchitectuur op basis van vredeslogica waarbij een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het voorkomen en bestrijden van crises en gewapende conflicten centraal staat. (4) Een weerbare democratie die verantwoordelijkheid neemt voor het geheel, zich verzet tegen de uitsluiting van bepaalde groepen en tegen te vérgaande dwangmaatregelen door overheden of andere

Eén van de vijf pijlers van 'Sicherheit neu denken': het militaire apparaat ombouwen tot nationaal en internationaal inzetbare (technische) hulporganisatie

- groeperingen. (5) Conversie van het militaire apparaat tot nationaal en internationaal inzetbare (technische) hulporganisatie.

Handen en voeten

Het scenario 'Sicherheit Neu Denken' dat op deze vijf punten door diverse betrokkenen en in samenspraak met critici ervan zeer gedetailleerd werd uitgewerkt tot een civiel (dat wil zeggen niet-militair) veiligheidsbeleid in 2040, werd in 2018 in boekvorm gepresenteerd door een speciale werkgroep van de Evangelische Landeskirche Baden. Het boekje wist in 2018 en 2019 z'n weg snel te vinden binnen de Duitse kerken en vredesbeweging en werd door enkele tientallen kerken en vredesorganisaties – soms met een aanvulling of met een voorbehoud – geadopteerd. Bovengenoemde *Initiativtag* was een bijeenkomst met vertegenwoordigers van die diverse organisaties om afspraken met elkaar te maken hoe verder handen en voeten aan dit scenario kon worden gegeven.

In Nederland raakte de werkgroep Inclusieve Veiligheid

geïnspireerd door het scenario en is het Duitse boekje in 2019 op hoofdlijnen vertaald.

Ook is er een campagneplan opgesteld om het scenario in ons land eveneens onder de aandacht te brengen en, nader op de Nederlandse situatie toegespitst, in detail verder uit te werken. Vanwege de onvertaalbaarheid van 'Sicherheit neu denken' is dat gedaan onder de titel 'Veiligheid, hoe dan? Een perspectief voor 2040'. Het plan was om afgelopen voorjaar ook een soort van 'initiatiefdag' voor het project te organiseren, maar dat werd door het uitbreken van de coronacrisis verhinderd.

Hoe nu verder?

Inmiddels zijn er weer mogelijkheden om bij elkaar te komen en zal op vrijdagmiddag 18 september 2020 de Nederlandse vertaling van het boekje 'Sicherheit Neu Denken' worden gepresenteerd. Projectleider Ralf Becker zal het scenario en ook de inmiddels in Duitsland opgedane ervaringen delen. Vervolgens zal de Nederlandse initiatiefgroep de hoofdlijnen schetsen en zal er met de aanwezige personen en organisaties gesproken worden over hoe samen te werken aan de verspreiding en de verdere uitwerking van het scenario in Nederland.

Morele verwondingen, beschadigde militairen

*Henk Wesseling,
lid van de Theologische Werkgroep*

Door het lezen van een interview in *NRC Next* met Tine Molendijk, cultureel antropoloog en docent aan de Nederlandse Defensie Academie, kwam ik het boek *Moral injury, verborgen littekens van het innerlijke strijdveld op het spoor*. Het werd in 2019 uitgegeven door de Dienst Humanistische Geestelijke Verzorging en gaat over morele verwondingen van militairen, opgelopen tijdens moeilijke missies in het buitenland. Het boek is een bundel artikelen van zes verschillende auteurs.

De term 'Moral injury' is overgewaaid uit de VS en daar geïntroduceerd door Jonathan Shay, een psychiater die zich al vele jaren met moral injury bezighoudt. Het duidt op morele verwondingen, die zijn ontstaan doordat militairen tijdens moeilijke missies ervaringen opdeden die haaks stonden op hun eigen morele overtuigingen. Enkele voorbeelden: gemaakte keuzes bij dilemma's rond het doden van rebellen of burgers, het uitvoeren van discuta-

bele bevelen, ergernissen bij het omgaan met de burgerbevolking, getuige zijn van en niet hebben kunnen verhinderen van immorele gedragingen van anderen, onvrede over de politieke bemoeienis met missies, het aanlopen tegen gebrekkige voorzieningen. Het zijn allemaal omstandigheden en ervaringen die emoties als schuld, schaamte en boosheid oproepen en soms ook teleurstelling over in de bodem geslagen verwachtingen.

Om misverstanden te voorkomen: moral injury is iets anders als PTSS, het posttraumatisch stresssyndroom. Bij PTSS gaat het om gevoelens van angst die optreden bij het herbeleven van levensbedreigende situaties.

Onmacht en woede

Eén van de auteurs van het boek is Tine Molendijk. Zij promoveerde in januari 2020 op de dissertatie *Soldiers in conflict*, dat gaat over morele beschadiging van veteranen. Zij voerde voor haar onderzoek gesprekken met 40 veteranen van Dutchbat (Srebrenica, Bosnië) en Task Force Uruzgan (Afghanistan), die min of meer beschadigd werden tijdens hun missie. Bovendien analyseerde zij 40 door het

Het oplopen van morele beschadigingen tijdens een uitzending is zo goed als onvermijdelijk

Veteraneninstituut opgenomen interviews met zulke veteranen. Zeer uitvoerig sprak zij onder meer met militair geneeskundige Niels Veldhuizen, die zelf een boek schreef over zijn ervaringen in Uruzgan (*Oorlog in mijn kop, erfenis uit Uruzgan*, Nieuw Amsterdam, 2014). Lezing van zijn boek geeft een indruk van gevoelens van verdriet, teleurstelling, onmacht en woede die elkaar afwisselen en laat ook de impact daarvan op diens gezin zien. Molendijk concludeerde onder meer dat opgelopen morele verwondingen nog meer gaan schrijnen als de van hun missie teruggekeerde beschadigde militairen onvoldoende erkenning vinden. Ten dele is dat het gevolg van de tegenstrijdige gevoelens die zij vaak hebben en die onbegrip oproepen.

Onontkoombaar

Eén van de andere auteurs, Daniël Muller, wijst erop dat *dirty hands* soms onontkoombaar zijn wanneer militairen buiten eigen schuld om terecht komen in bepaalde omstandigheden waarin alle mogelijke keuzeopties moreel verwerpelijk zijn. Hij signaleert ook dat er een spanning is tussen de morele maatstaven van de krijgsmacht en de ethische uitgangspunten van de burgermaatschappij.

Zo schrijft hij: 'Enerzijds zijn militairen tijdens de uitzending gebonden aan oorlogsnormen, die trachten te preciseren onder welke voorwaarden het moreel en juridisch geoorloofd is om dodelijk geweld in te zetten. Anderzijds zijn zij bij terugkomst in de civiele samenleving weer gebonden aan de maatschappelijke moraal die dodelijk geweld grotendeels strikt verbiedt.'

Het gegeven van deze twee werelden kan door militairen en veteranen als verwarrend en tegenstrijdig worden ervaren.

Belang van voorlichting

Erwin Kamp, hoofd Humanistische Geestelijke Verzorging, vermeldt in zijn bijdrage dat alle Amerikaanse auteurs die over moral injury schrijven de geslagen morele wonden als blijvend zien. Zij stellen dat bij moral injury sprake is van een geschokt gevoel van vertrouwen in een meerdere, in de politiek en in de lokale bevolking.

Jonathan Shay geeft drie adviezen om moral injury te voorkomen: 1) de militaire eenheid voor, tijdens en na de missie bij elkaar houden terwille van de groepscohesie, 2) moreel leiderschap en 3) een zo reëel mogelijke voorbereiding van een missie. Hij voegt hieraan toe: 'Wees eerlijk dat oorlog een smerige zaak is.' Kamp denkt in het kader van preventie aan een conferentie over moral injury voor militairen, voorafgaand aan hun uitzending. Hij vindt dat bij de behandeling van moreel verwonde

militairen geestelijke verzorging een toegevoegde waarde kan zijn. Verder wijst hij op het belang van goede voorlichting in het vormingswerk met militairen.

Smerige zaak

De drie adviezen van Jonathan Shay in het kader van preventie lijken mij op zichzelf waardevol. Maar nog waardevoller lijkt mij zijn toevoeging dat oorlog een smerige zaak is. Betekent dat niet dat het oplopen van morele beschadigingen tijdens een uitzending welhaast onvermijdelijk is? Tenminste voor militairen met een nauw geweten. Ik mag hopen dat de 'smerigheid' al aan de orde komt bij de werving en selectie van militairen.

Vergeving

Verder denk ik dat opgelopen morele verwondingen wel kunnen genezen wanneer een militair of veteraan zichzelf en anderen kan vergeven. Vergeving werkt helend en bevrijdend.

Wat mij nog meer is opgevallen is dat ook het doden van vijanden of burgers in het boek aange-merkt wordt als een mogelijke oorzaak van morele beschadigingen. Hebben we hier te maken met 'gewetensbezwaarden bij nader inzien'?

Het uitbrengen van het boek over moral injury vind ik prijzenswaardig. Ik kan het ter lezing van harte aanbevelen. Ook voor de vredesbeweging is het mijns inziens belangrijk om op de hoogte te blijven van de gedachtevorming over moral injury binnen de krijgsmacht. De bezinning wordt met dit boek niet afgesloten. Integendeel. Het is verheugend dat Tine Molendijk financiering heeft gekregen voor nader onderzoek, onder meer met het oog op behandeling van moreel beschadigde militairen en veteranen.

Vredesnieuws

I remember...

Hiroshima en Nagasaki

De International Campaign to Abolish Nuclear Weapons heeft een nieuwe website gelanceerd om te herdenken dat het op 9 en 11 augustus 75 jaar geleden was dat atoombommen op Hiroshima en Nagasaki vielen. Op de website kan ook een belofte worden ondertekend om de overlevenden te steunen in hun strijd voor het uitbannen van kernwapens. De Tekst van de belofte luidt: 'I REMEMBER the victims of the dawn of the nuclear weapons age in Hiroshima and Nagasaki, and I HONOR the survivors who seek the sunset of that age by pledging to JOIN THEM in their fight to ban and eliminate nuclear weapons.'

U vindt de belofte op <https://rise.icanw.org>.

Programmaboekje herdenking 15 augustus

Op 15 augustus staan we stil bij het einde van de Tweede Wereldoorlog voor het Koninkrijk der Nederlanden en herdenken we alle slachtoffers van de oorlog tegen Japan en de Japanse bezetting van Nederlands-Indië. Dit jaar kon de Nationale Herdenking op 15 augustus bij het Indisch Monument in Den Haag vanwege

de coronamaatregelen helaas geen openbaar karakter hebben. Slechts een beperkt aantal personen kon bij de herdenking aanwezig zijn. Om die reden zijn in het programmaboekje, naast het programma, een aantal liedteksten en achtergrondverhalen van kransleggers, sprekers en artiesten ook een aantal andere onderwerpen in het boekje opgenomen zodat het als naslagwerkje kan dienen.

Als niet-donateur kunt u het programmaboekje gratis bestellen op www.15augustus1945.nl.

Nederlandse wapens naar Israël

Tussen Nederland en het zeer gemilitariseerde Israël vindt nog steeds wapenhandel en militaire kennissamenwerking plaats, in strijd met het terughoudende Nederlandse wapenbeleid. Dat staat in het rapport *Technologie en onderdrukking; Samenwerking tussen Nederland en Israël in wapenhandel en veiligheidsonderzoek* dat Stop Wapenhandel publiceerde.

Wapenonderdelen en dual-use goederen uit Nederland komen bij het Israëlische leger terecht, onder meer F-16 en F-35 vliegtuigonderdelen, onderdelen van korvetten en testapparatuur voor tankkoepels. Via Europese onderzoeksprogramma's als Horizon2020 gaat er voor miljoenen aan subsidie naar de Israëlische wapenindustrie, overheidsinstellingen en sterk gemilitariseerde universiteiten. Hoewel de financiering die Israël ontvangt uitsluitend gericht mag zijn op civiele toepassingen, ontbreekt hierop onafhankelijke controle.

Nederlands politiegeweld

One World publiceerde een artikel over politiegeweld in Nederland en de rol die racisme daarbij speelt. Sinds 2016 overleden 41 mensen tijdens of kort na een aanhouding. 18 procent van de overledenen had een 'wit uiterlijk'; 43 procent was 'van kleur' en bij 39 procent was dat onbekend. In alle gevallen concludeerde het Openbaar Ministerie dat de politie geen buitensporig geweld had gebruikt.

Rectificatie

In de vorige *Vredesspiraal* (juni 2020) is een fout geslopen: bij het artikel 'Bonhoeffers radicale ommekeer' staat in de inhoudsopgave als auteur de naam van Harry Pals vermeld. Dit moet Gerard den Hertog zijn.

Gratis voor leden: boek Pieter Post

In de vorige *Vredesspiraal* (juni 2020) las u een artikel over de doopsgezinde predikant Frits Kuiper, geschreven door Pieter Post.

Speciaal voor leden van *Kerk en Vrede* en geabonneerden op *Vredesspiraal* stelt de Vereniging voor Theologie en Maatschappij (VTM) een gratis exemplaar van het digiboek 'Naar Messiaans communisme' door dr. Pieter Post over deze bevrijdingstheoloog en visionair beschikbaar.

Bent u lid of geabonneerd? Mail dan secretariaat@kerkenvrede.nl voor een gratis exemplaar.

Ambassadeurs tussen twee werelden

Leen van den Herik

Dit jaar bestaat de gerenommeerde 'Friedespreis' van de Duitse Boekhandelaren zeventig jaar. De uitreiking van deze prijs ging niet zelden met de nodige ophef gepaard.

In de jaren veertig raakte de schrijver Hans Schwarz diep onder de indruk van het boek *Faith in people* van Max Tau, een joodse uitgever die in 1938 naar Noorwegen vluchtte. Hij zag in hem een 'ambassadeur tussen twee werelden' die de recente geschiedenis beschreef op een manier die destijds 'ongelooflijke moed' vereiste. 'Helaas waren de mensen toen nog niet klaar om overtuigd te worden', schreef Schwarz. Hij wist een aantal uitgeverij ervan te overtuigen dat Tau een vredesprijs verdiende en dat die door de Duitse boekhandelaren moest worden uitgereikt als 'daad van goede wil jegens de buitenwereld'.

Tau kreeg de eerste prijs in 1950. Sindsdien hebben vele indrukwekkende persoonlijkheden de Vredesprijs ontvangen. Van de dystopische auteur Margaret Atwood tot het onderzoekspaar Aleida en Jan Assmann en de beeldend kunstenaar Sebastiao Salgado.

Gevaarlijke ontwikkelingen

De aandacht die aan de uitreiking van de eerste Vredesprijs werd besteed, is tot op de dag van vandaag gebleven, zegt Martin Schult, spreker van de Vredesprijs op de Börsenverein des Deutschen Buchhandels, die de prijs sinds 1951 uitreikt. De prijswinnaars werden "soms seismografen voor gevaarlijke ontwikkelingen in onze samenleving" genoemd, zegt het hoofd van de Börsenverein, Karin Schmidt-Friderichs.

Verhitte debatten

De prijsuitreiking ging dan ook niet zelden met verhitte debatten gepaard. Een van de debatten die in het publieke geheugen is gebrand, was die van 1998. De aanleiding was met name een zin van prijswinnaar Martin Walser: "Auschwitz is niet geschikt om een bedreigende routine te worden, een intimiderend instrument of een morele club die op elk moment kan worden gebruikt, of om zelfs maar een verplichte oefening te worden". Terwijl de gasten applaudisseerden, bleven twee gasten versteend zitten: de voorzitter van de Centrale Jodenraad, Ignatz Bubis, en zijn vrouw - twee overlevenden van de Holocaust. Later brak er een verhit debat uit over de verklaringen van Walser. Bubis sprak

over de "poging om de geschiedenis te onderdrukken of de herinnering uit te wissen" en over "intellectuele brandstichting".

Religies naast elkaar

Het naast elkaar bestaan van religies en culturen was vanaf het begin bepalend voor de Vredesprijs, zegt expert Schult. In de eerste jaren werden twee religieuze geleerden, Romano Guardini (1952) en Martin Buber (1953), geëerd. In 1995 kreeg Anne-Marie Schimmel, een islamitische geleerde, de prijs.

Sinds de aanslag op het World Trade Center in New York op 11/11/2001 is Islam en vrijheid van meningsuiting een constant onderwerp. Prijswinnaar van 2001, Jürgen Habermas, die een verklaringsmodel voor religieus fanatisme ontwikkelde, herschreef zijn toespraak op korte termijn. Schult: "Deze werd vervolgens meer verkocht dan enige andere toespraak." Geen wonder, want het was destijds een van de eerste filosofische stemmen over de wereldsituatie.

Maatschappelijke ontwikkelingen

In het licht van de coronapandemie is het moeilijk te voorspellen welke onderwerpen de wereld over zes maanden zullen bewegen, geeft Schult toe. Gezien de dreigende maatschappelijke ontwikkelingen zal de strijd voor vrede echter belangrijk blijven. Het staat dus vast dat de Vredesprijs wordt uitgereikt – en dat in de Paulskirche.

In deze context klinken de woorden van de allereerste toespraak van Adolf Grimme verbazingwekkend actueel: "De mens is eenzaam geworden. Hij kan in een oogwenk alle technische verbanden leggen, maar de enige verbinding die voor hem onmisbaar is, de verbinding met mensen, is verbroken."

Bron: www.domradio.de.

De dystopische auteur Margaret Atwood ontving in 2017 de Friedespreis

Een tikkende tijdbom

Margreet Hogeterp

In de rubriek *Talen naar vrede* wordt elke keer een film, gedicht of literaire roman geanalyseerd. De besproken werken sluiten aan bij oorlogs- en vredethematiek.

Het thema van *Trocadéro* draait om het verlangen naar recht en gerechtigheid en de menselijke neiging tot wraak nemen als niet aan dit verlangen tegemoet gekomen wordt.

Hoofdpersoon Julian vertrekt na zijn sollicitatie voor een rechtersfunctie, in afwachting van de uitslag, naar Parijs. Ogenscheinlijk omdat hij daar nog wat colleges wil volgen. Maar de eigenlijke reden is dat hij naar Parijs trekt vanwege een onbestemd onbehagen dat verband lijkt te houden met zijn gehate vader die ooit het gezin verliet. Geleidelijk aan komt de lezer te weten waarom Julian zo'n grote interesse heeft voor 'gerechtigheid' en waarom hij er zo op gebrand is om rechter te worden.

Onheilspellende ondertoon

Hij maakt al snel kennis met een aardig buurmeisje en met een paar Nederlandse studenten die hem bij hun activiteiten betrekken. Vooral de mysterieuze Danto maakt diepe indruk. Alles aan hem is ongrijpbaar: zijn verwaarloosde studie kunstgeschiedenis, zijn familie-achtergrond en uiterlijk, zijn engagement en zijn constante telefoontjes.

Het verhaal ontwikkelt zich verder met een soort onheilspellende ondertoon, waarbij de terroristische dreiging een grote rol speelt. Bij elke op het eerste oog normale gebeurtenis of handeling bekruipt de lezer het gevoel dat er iets naars staat te gebeuren. Op de dag van de aanslag op Charlie Hebdo, dezelfde dag waarop Danto een groot feest organiseert voor alle lagen van de bevolking, vindt de roman zijn climax.

Relatieve macht

De wijk Trocadéro ligt op de noordelijke oever van de Seine, recht tegenover de Eiffeltoren op de zuidelijke oever. Net als de 'ijzeren dame' zelf zijn vele bezienswaardigheden hier restanten van Wereldtentoonstellingen. Zoals het Palais de Chaillot waar op 10 december 1948 de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens zijn vastgelegd in een vergadering van de Verenigde Naties in Parijs. Hier was van 1952 tot 1959 het NAVO-hoofdkwartier gevestigd.

De titel Trocadéro verwijst daarmee niet alleen naar de wijk waar Julian tijdelijk woont, maar staat ook symbool voor het centrum van rechterlijke macht en voor cultuur en ontwikkeling. Waarden waar ook hoofdpersoon Julian zijn zinnen op heeft gezet. De aanslag op Charlie Hebdo bewijst echter dat deze macht relatief is en voortdurend bedreigd wordt.

Brandende auto's

Het décor van Parijs speelt een belangrijke rol in de roman. Het gaat te ver om te zeggen dat het verhaal zich nergens anders had kunnen afspelen, maar de sluimerende spanning in het boek is nauw verweven met de geschiedenis van de Franse hoofdstad, vanaf de terreur na afloop van de Franse Revolutie tot de Algerijnse kwestie in de jaren zestig, de brandende auto's in de banlieue en de recente aanslagen op Charlie Hebdo en de Bataclan. Parijs lijkt op een tikkende bom die elk moment kan ontploffen en weerspiegelt daarmee de innerlijke gesteldheid van hoofdpersoon Julian.

John-Alexander Janssen, *'Trocadéro'*, Arbeiderspers, 2019

Agenda

15 en 18 september

Septemberrebellie

Op 15 september, tijdens Prinsjesdag in Den Haag, organiseert Extinctionrebellion een grote theatrale actie. Van 18 t/m 21 september zullen er in Amsterdam verschillende acties plaatsvinden; van kleurrijke massa-acties tot kleinere theatrale acties. **Plaats:** Den Haag en Amsterdam. **Info:** www.extinctionrebellion.nl.

19-27 september

Vredesweek

Samen met duizenden mensen door heel Nederland komen we in actie voor vrede. In 2020 vieren we de Vredesweek van 19 t/m 27 september! **Info:** www.vredesweek.nl

20 september

Uitreiking Compassiepluim

Nijmegen is Stad van Compassie. In 2020 werkt Stichting Stad van Compassie samen met de Nijmeegse Vredesambassadeurs. Burgemeester Bruls reikt de jaarlijkse Compassiepluim uit bij de opening van de Vredesweek op 20 september. Dan is er ook ruim aandacht voor compassie. (Let op: de viering van de Compassiedag op 26 september in Wijkfabriek Wolfskuil vervalt door corona). **Plaats:** Bibliotheek Mariënborg, Nijmegen. **Tijd:** 14.30-15.00 uur.

23 september

Verhalenwedstrijd Vredesweek

Enschede voor Vrede organiseert in het kader van de Vredesweek een verhalenwedstrijd. Meedoen kan nog tot 12 september. Schrijf een kort verhaal van max. 700 woorden over: 'Vrede verbindt verschil, hoe ervaren je dat in coronatijd?' Stuur dit voor 12 september naar info@enschedevoorvrede.nl o.v.v.: VERHALENWEDSTRIJD 2020. Als corona het mogelijk maakt, worden op 23 september de mooiste verhalen aan elkaar voorgelezen. Deze worden gebundeld en verspreid, ook wanneer ze niet kunnen worden voorgelezen. **Plaats:** Centrale Bibliotheek Enschede. **Tijd:** 19.30-21.00 uur.

25 september

Vrede en Vrijheids Nieuwscafé

Rob Jaspers bevraagt onder andere de volgende gasten aan wie het publiek vragen kan stellen: **Peter van Riel** (Platform Indische Organisaties Nijmegen, PION) vertelt over de herdenkingen van de slachtoffers – ruim gezien – van de oorlog in Nederlands-Indië. **Johnny Rahaket** (dirigent en muzikant van Nederlands-Molukse afkomst) brengt mensen samen met muziek. **Lotte Jensen** (hoogleraar Nederlandse literatuur- en cultuurgeschiedenis) deed onderzoek naar de achtergronden van personen waar standbeelden voor zijn gemaakt. Ook het **Afrika-museum** (directeur/medewerker) is uitgenodigd. **Gaiane Abrahamian** (Verenigde Armeniërs Nederland) brengt een Armeense dans en een gedicht over vrede. **Plaats:** café van De Lindenberg, Nijmegen. **Tijd:** 17.00-18.15 uur. **Reserveren noodzakelijk:** 06-18194393, stichtingkus@gmail.com.

27 september

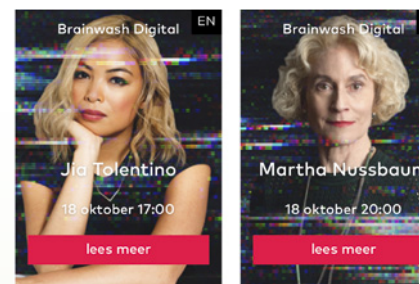
Speurtocht rond vrede

Stichting KUS organiseert een speurtocht rond vrede die men-

sen zelf kunnen lopen. De speurtocht begint en eindigt op het Mariënborgplein. Er liggen speurtochtboekjes klaar in de bibliotheek. Op het eind krijgen deelnemers een vredeslintje van de Vredesambassadeurs die van 12.00- 16.00 uur aanwezig zijn in of voor de bibliotheek. **Plaats:** Bibliotheek Mariënborg, Nijmegen. **Tijd:** 10.00-16.00 uur.

17 en 18 oktober

Brainwash Digital

Tegendraadse denkers, wetenschappers en kunstenaars uit binnen- en buitenland komen samen en schijnen hun licht op onderwerpen als Artificial Intelligence & moraliteit, het einde van privacy, afhankelijkheid & verlangen, ecologische nachtmerries en de toekomst van ons lichaam. **Info:** www.brainwashfestival.nl.

T/m 1 november

Japane bezetting in tekeningen

In 2020 is het 75 jaar geleden dat er een einde kwam aan de Tweede Wereldoorlog. Tijdens deze oorlog was de toenmalige kolonie Nederlands-Indië, nu Indonesië, bezet door Japan. De tentoonstelling 'Getekend. Persoonlijke verhalen over de Japane bezetting' biedt een kennismaking met het onderwerp en tegelijkertijd herkenning voor degenen die het meemaakten. Centraal in de tentoonstelling staat een selectie van ruim vijftig tekeningen, stuk voor stuk gemaakt in gevangenschap. **Plaats:** Museon, Den Haag. **Info:** www.museon.nl.

Mensen gevraagd

Mensen gevraagd om de vrede te leren,
waar geweld door de eeuwen heen heeft gestaan,
mensen gevraagd die wegen markeren
waarop alles wat leven heeft verder kan gaan.

Mensen gevraagd om de noodklok te luiden,
en om tegen de waanzin de straat op te gaan,
Mensen gevraagd om de tekens te duiden,
die alleen nog moedwillig zijn mis te verstaan.

Mensen gevraagd om hun nek uit te steken
voor een andere tijd en een nieuwe moraal
Mensen om ijzer met handen te breken
ook al lijkt het ondoenlijk en paradoxaal.

Mensen gevraagd om hun stem te verheffen
verontrust door een wapen dat niemand ontziet
Mensen die helder de waarheid beseffen,
dat wie mikt op de ander zichzelf ook beschiet.

Mensen gevraagd die in naam van de vrede
voor behoud van de aarde en al wat daar leeft,
wapens het liefst tot een ploeg willen smeden
voor de oogst die aan allen weer overvloed geeft.

Mensen gevraagd,
er worden mensen gevraagd,
dringend mensen gevraagd.
Mensen temidden van mensen gevraagd.

Coert Poort